

CUM SPORIM ATTRACTIVITATEA PROFESIEI PEDAGOGICE?

Sinteză de politici

Petru Negură, Dr.

Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
Centrul de Sociologie și Psihologie Socială, Chișinău

Cariera pedagogică este neatractivă pentru tineri. Studiile pedagogice atrag mai ales elevii cu performanțe scăzute. Ministerul raportează în fiecare an un număr în creștere de locuri vacante în învățământ. Cum transformăm cercul vicios al unei educații mediocre și neatractive într-un cerc virtuos al unui învățământ atractiv și de calitate?

Cum sporim atractivitatea profesiei pedagogice?

Sinteză de politici

Autor: **Petru Negură**, Dr. în sociologie

Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Centrul de Sociologie și Psihologie Socială –
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău

Sinteza de politici „*Cum sporim atractivitatea profesiei de pedagog*” a fost elaborată și prezentată public în cadrul evenimentului public *Pledoarie pentru o educație de calitate*, organizată de platforma COMpEC și Proiectul de Sprijinire a Educației din cadrul Departamentului Buna Guvernare, cu sprijinul financiar al Fundației Soros-Moldova. Opiniile exprimate în acest studiu aparțin autorului și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Soros-Moldova.

Chișinău – noiembrie 2018

Introducere

Datele statistice disponibile și studiile recente privind învățământul pedagogic din Republica Moldova relevă un aparent paradox. Pe de o parte, cariera pedagogică face obiectul unei atractivități scăzute printre elevi. Astfel, potrivit unui studiu realizat în 2014, doar 5,5% dintre elevii claselor terminale de liceu ar alege o profesie pedagogică. Pe de altă parte, facultățile cu profil pedagogic au înmatriculat și, într-o măsură mai mică, continuă să înmatriculeze un număr de studenți ce depășește capacitatea de angajare a acestor tineri după absolvire în sistemul de învățământ. Studiile pedagogice au devenit foarte accesibile, chiar și prin contract, iar concursul la această specialitate este aproape inexistent. Astfel, dincolo de preferințele profesionale ale tinerilor, studiile pedagogice se bucură de o atractivitate sporită mai ales printre studenții cu rezultate slabe la examenele de bacalaureat și în calitate de variantă de rezervă în cazul unui eșec la admitere conform altor opțiuni. Accesibilitatea studiilor superioare, în speță ale celor pedagogice, creează un mecanism de selecție negativă a candidaților la aceste studii. După încheierea programului de studii, doar circa 10% din absolvenții studiilor de licență la facultățile cu profil pedagogic se angajează în calitate de cadre didactice în școlile din țară, conform repartizării în baza contractului de bursă sau pe cont propriu. La fel, angajarea în școli prin contract de muncă, fără concurs, ușurează recrutarea unor debutanți insuficient pregătiți. În același timp, un număr în creștere de funcții didactice (în special, de profesori de matematică, chimie, fizică, informatică) rămâne neacoperit în fiecare an. Sistemul de mentorat al tinerelor cadre didactice, promovat prin Strategia „Educația – 2020” și stipulat în Codul Educației, Articolul 58, deocamdată nu este clar reglementat prin documente subiacente. Programele de formare continuă, destinate cadrelor didactice, sunt rigide și au de cele mai dese ori un conținut general neactualizat, cu un impact scăzut asupra calificării beneficiarilor. Salariul mic de care beneficiază cadrele didactice (circa 2500 lei/ lună pentru începători și 5000lei/lună pentru profesorii cu vechime) transformă la rândul său experiența didactică într-o adevărată provocare căreia nu orice pedagog, cu atât mai puțin unul tânăr, îi poate face față. Strategiile de subzistență aplicate de cadrele didactice (angajarea în locuri de muncă secundare) afectează calitatea lucrului didactic, satisfacția de muncă și stima de sine a pedagogilor.

Aceste condiții dificile ale studiilor și carierei didactice creează un cerc vicios care duce la diminuarea progresivă a prestigiului social al profesiei pedagogice și, astfel, la o atractivitate scăzută în rândul tinerilor cu reale preocupări intelectuale și pedagogice, în detrimentul calității învățământului. Redresarea acestei situații critice, printr-un efort conjugat și o abordare strategică, ar putea transforma cercul vicios care perpetuează un învățământ mediocru într-un cerc virtuos al unui învățământ atractiv și de calitate.

Acest studiu își propune să facă o analiză a chestiunii atractivității profesiei pedagogice în rândul tinerilor. Studiul sintetizează și analizează rezultatele cercetărilor și analizelor realizate în ultimii zece ani în Republica Moldova pe această chestiune și pe problematici conexe. Aceste rezultate sunt coroborate cu datele statistice disponibile, sistematizate de Biroul Național de Statistică și Ministerul Educației. Totodată, analiza a luat în considerație actele legislative, strategiile și proiectele de strategie elaborate de Ministerul Educației (numit, din acest an, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării). Autorul a realizat de asemenea interviuri de grup (focus-grupuri) cu trei grupuri de liceeni din clasele a XI-ea și a XII-ea din trei licee din Republica Moldova – un liceu dintr-un orașel din nordul republicii, unul dintr-un oraș din sud și un liceu din Chișinău. Datele narrative ale acestor interviuri au fost necesare pentru a verifica validitatea unor ipoteze și rezultate prealabile ale acestui studiu și ale altor cercetări. Nu în ultimul rând, au fost analizate studii și articole de sinteză despre chestiunea atractivității profesiei pedagogice printre tineri în străinătate,

în special în țările Uniunii Europene. Aceste materiale au fost codificate și analizate cu ajutorul programului de analiză calitativă a datelor NVivo-10.

Atractivitatea scăzută a profesiei pedagogice și a studiilor pedagogice printre absolvenții de liceu este o problemă semnalată, în proporții diferite și cu diverse particularități locale, în mai multe societăți dezvoltate și în dezvoltare. Acest fapt a fost corelat de specialiști cu scăderea prestigiului profesiei în urma masificării/democratizării și astfel a devalorizării parțiale a capitalului simbolic al studiilor secundare și universitare în majoritatea țărilor de pe glob, în a doua jumătate a secolului al XX-lea¹. Numeroase studii și rapoarte de analiză leagă acest fenomen de anumite carențe ale sistemului de învățământ, cum ar fi: condițiile și satisfacția de muncă în instituțiile de învățământ, condițiile de recrutare în funcțiile didactice, menținerea cadrelor didactice performante în sistem, salarizarea cadrelor didactice în raport cu efortul exercitat și cu standardele de viață medii într-o societate². Totodată, atractivitatea scăzută a profesiei pedagogice în rândul tinerilor are drept consecință un mecanism de recrutare mai puțin selectiv pentru funcțiile didactice și prin urmare o reducere a calității învățământului școlar³. De altfel, calitatea învățământului secundar și superior este considerată în același timp cauză și efect ale atractivității profesiei pedagogice⁴.

În cele ce urmează, vom încerca să analizăm chestiunea atractivității profesiei pedagogice în relație cu anumite dificultăți structurale în calea dezvoltării calității învățământului primar și secundar și al studiilor superioare în domeniul pedagogiei, în contextul Republicii Moldova. Acest studiu își propune să contribuie la relansarea unei discuții publice privind necesitatea studiilor pedagogice și a profesiei pedagogice în societatea noastră. În baza constatărilor făcute, studiul va repune în discuție un șir de recomandări în atenția decidenților și altor părți interesate.

Prestigiul și atractivitatea profesiei pedagogice în rândul tinerilor: câteva contradicții

O analiză sumară a discursurilor publice cu privire la prestigiul social al profesiei pedagogice scoate în evidență anumite contradicții, în special atunci când această chestiune este corelată cu atractivitatea profesiei pedagogice. Declarațiile publice ale miniștrilor, articolele din presă și TV, diverse studii și rapoarte de analiză semnalează un prestigiu scăzut al profesiei pedagogice și indică necesitatea ridicării prestigiului acestei profesii în societate. Cadrele didactice însăși percep un prestigiu scăzut al profesiei lor în societate. Astfel, 23% dintre cei 458 pedagogi care au completat un chestionar în cadrul *Studiului privind măsurile de politici pentru îmbunătățirea atragerii, pregătirii și menținerii personalului didactic în sistemul de învățământ din Republica Moldova*⁵, au explicat atractivitatea scăzută a carierei didactice printre tineri prin prestigiul scăzut al profesiei

¹ Pierre Bourdieu & Jean-Claude Passeron, *La Reproduction* (Paris: Minuit, 1972); Jacques Verger et Christophe Charle, *Histoire des universités, XIIIe-XXIe siècles* (Paris: PUF, 2012).

² Vezi, între altele, Eric A. Hanushek and Steven G. Rivkin, "Pay, Working Conditions, and Teacher Quality", *Future of Children* 17; no. 1 (Spring 2007); Geoff Masters, „Raising the Professional Status of Teaching”, *Teacher Magazine*, Sept. 2015; Alain Carlo, Alain Michel, Jean-Charles Chabanne, Dominique Bucheton, Patrick Demougin, *Study on Policy Measures to Improve the Attractiveness of the Teaching Profession in Europe. Research Report*, European Commission, Directorate General For Education and Training, 2013 (2 volume); Cassandra M. Guarino, Lucrecia Santibañez, Glenn A. Daley, „Teacher Recruitment and Retention: A Review of the Recent Empirical Literature,” *Review of Educational Research* 76, no. 2 (Summer 2006), 173–208.

³ Vezi Marc Gurgand, *Dossier de synthèse « Le métier d'enseignant attire-t-il aujourd'hui ? »*, CNESCO, Nov. 2016; Carlo et al., *Study on Policy Measures*; Comisia Europeană/EACEA/Eurydice, *Profesia de cadru didactic în Europa: Practicile, Percepțiile și Politicile. Raportul Eurydice* (Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2015).

⁴ Carlo et al., *Study on Policy Measures*; Comisia Europeană, *Profesia de cadru didactic*.

⁵ Pataki et al, *Studiul privind măsurile de politici pentru îmbunătățirea atragerii, pregătirii și menținerii personalului didactic în sistemul de învățământ din Republica Moldova*, studiu nepublicat, 2015.

în societate. Un alt studiu, realizat în 2012 pe un eșantion de 380 cadre didactice și studenți la specialități pedagogice, arată că doar 1/3 din respondenți sunt satisfăcuți de prestigiul profesiei lor. Aceste date arată totuși percepția cadrelor didactice însuși față de prestigiul profesiei pedagogice în societate și astfel sunt revelatoare în ceea ce privește stima de sine a cadrelor didactice în context social. Nu au fost făcute însă cercetări extinse privind prestigiul profesiei pedagogice și al cadrelor didactice în societate.

Totuși, cel puțin în percepția elevilor și studenților, profesorii au o imagine destul de bună în societate. Potrivit aceluiași studiu, atât elevii de liceu cât și studenții facultăților de pedagogie atribuie o imagine pozitivă profesorilor în societate: 75% dintre studenți și 66% dintre elevi atribuie o imagine pozitivă profesorului în societate și doar mai puțin de 1% printre studenți și 1,8% dintre elevi consideră că profesorii ar avea o imagine negativă⁶. Imaginea bună a profesorilor în percepția elevilor este parțial confirmată și în interviurile de grup realizate în cadrul acestui studiu și în *Studiului privind măsurile...* Acestea arată o percepție mai nuanțată vizavi de statutul profesorului. Elevii participanți la focus-grupuri în cadrul studiului nostru au mărturisit că profesorii reprezintă în general niște modele morale și intelectuale pentru ei. Totodată, elevii s-au arătat destul de bine informați între altele în privința condițiilor grele și stresante de lucru, a sarcinii mare de lucru raportat la remunerare, a dificultăților de promovare. Dar unii participanți la focus-grupuri au menționat și respectul redus de care beneficiază profesorii din partea unor elevi. Unii au remarcat de asemenea că statul însuși nu manifestă suficient respect pentru ei prin felul în care îi salarizează. La focus-grupul organizat în cadrul *Studiului privind măsurile...*, unii participanți au notat că profesorii nu primesc respectul cuvenit din partea elevilor, unii profesori nu ar avea capacitățile necesare și că aceștia și-au pierdut valoarea de altădată. În ciuda imaginii bune pe care elevii și studenții i-au atribuit-o profesorilor, cariera de dascăl îi atrage pe foarte puțini dintre ei. Potrivit aceluiași studiu, doar 5,5% dintre elevi ar alege o profesie pedagogică, 27% dintre ei ar accepta-o cu anumite condiții (salariu mărit, condiții bune de muncă), iar 66,5% au respins categoric posibilitatea alegerii unei asemenea profesii. Ceea ce pare paradoxal și este cu siguranță îngrijorător este faptul că doar 25,6% dintre studenții la o specialitate pedagogică s-au arătat favorabili angajării în școală după absolvirea facultății.

Această ambivalență în aprecierea prestigiului profesiei pedagogice a fost constatată și în alte societăți. În Letonia, de exemplu, profesia de pedagog se bucură de un respect similar cu cel al altor profesii exercitate în sectorul public (medic, pompier, polițist). Cu toate acestea, „doar 1% dintre părinții chestionați în 2015 ar fi vrut ca copiii lor să devină profesori, temându-se că vor fi afectați de stres și de salariile mici asociate adesea cu profesia didactică”⁷. De asemenea, în Franța, potrivit unui studiu, profesia de pedagog este considerată valorizantă din punct de vedere social, chiar și de către tinerii din medii sociale avantajate. Pe de altă parte, când sunt întrebați în ceea ce privește cele mai prestigioase profesii, profesia pedagogică nu apare printre primele⁸.

Profesia de pedagog se află totuși printre preferințele profesionale ale tinerilor, deși mai degrabă pe rangurile inferioare. Potrivit rezultatelor unui studiu sociologic recent despre opțiunile profesionale ale tinerilor (pe un eșantion de 1515 tineri studenți)⁹, profesia de pedagog s-ar afla pe locul al 10-lea într-un „top” al „celor mai bune profesii”. Pentru profesia de pedagog au optat 11,7% din respondenți. Primele profesii în acest top sunt cele considerate și cele mai bine plătite

⁶ Pataki et al., *Studiul*.

⁷ *Profesia de cadru didactic în UE*.

⁸ Gurgand, *Dossier de synthèse*.

⁹ Olga Gagauz (coord.), Elena Garcea, Elena Hrușcirov, *Alegerea profesiei și aspirațiile tinerilor privind învățământul superior din Republica Moldova: Studiu sociologic* (Chișinău: Inst. Naț. de Cercet. Econ., Observatorul de Competențe axat pe Tineri, Centrul Cercet. Demografice, INCE, 2018).

(în afară de cea de medic, cel puțin în sectorul public): programator (73%), economist (49%), medic (48%), antreprenor, inginer, jurist... Este cumva revelator că, în acest top, imediat mai jos de poziția profesiei de pedagog, se află meseria de agricultor/ agronom (10%). Este adevărat că prestigiul profesiei nu este singurul criteriu de alegere a unei specialități de studii, nici măcar nu cel mai important. Motivele cele mai frecvent menționate de respondenți în alegerea unei specialități / meserii sunt, după cum urmează: „este dorința mea” (69%), „este o specialitate de viitor” (34%), „este o profesie bine plătită” (30%), „posibilitatea de a face carieră” (27%), „am capacități/ vocație în domeniu” (24%), „prestigiul profesiei” (21%). De altfel, „capacitățile/ vocația în domeniu” este unul din criteriile cel mai des invocate (37%) de către studenții care au ales specialități cu profil umanist, dintre care și cea pedagogică. 21% au ales asemenea specialități pentru „prestigiul profesiei”. Vocația poate fi într-adevăr un argument credibil, în condițiile în care prestigiul profesiei și nivelul de remunerare nu sunt punctele tari ale profesiei pedagogice, potrivit acestui și altor studii.

Din studiile și sursele consultate, se poate înțelege că „prestigiul profesiei” nu este un dat, ci o realitate fluidă, „construită” în proporții diferite de un șir de factori cum ar fi reprezentarea profesiei în mass-media, nivelul de salarizare, respectul de sine al profesorilor, dar și, nu în ultimul rând, calitatea serviciilor prestate. În ciuda capitalului simbolic ridicat, atribuit tradițional profesiei pedagogice, prestigiul acestei profesii este afectat în condițiile în care factorii menționați mai sus apar tot mai des reprezentați cu conotație negativă în discursul public și în experiența curentă.

Mulți studenți, dar puține cadre didactice

Facultățile pedagogice din opt universități publice au oferit pe parcursul ultimilor ani un număr de locuri de studii care depășea semnificativ capacitatea de absorbire a absolvenților prin angajarea loc în sistemul de învățământ. În contextul dublării populației studenților pe parcursul anilor 2000, începând cu anul 2007/08 numărul absolvenților a depășit dublu numărul necesar de cadre didactice în sistemul de învățământ. Această tendință s-a accentuat și în anii următori, astfel încât în 2012, numărul de absolvenți ai specialităților pedagogice (în număr de 3289) a triplat numărul de cadre necesar în acel an (de 1052)¹⁰. Chiar și în aceste condiții, în 2012/13 s-a înregistrat un deficit de personal didactic pentru predarea științelor exacte (matematică, fizică, informatică). Dezechilibrul dintre numărul absolvenților formați în facultățile pedagogice și numărul, dar și calificarea cadrelor didactice necesare în fiecare an, s-a păstrat și chiar a crescut din motivul unui sistem de evidență deficient și lacunar (bazat pe raportarea anuală făcută de școli)¹¹. De fapt, datele furnizate de școli nu sunt analizate pentru administrarea locurilor prevăzute prin finanțare de la buget pentru admitere la ciclul I, ci doar pentru repartizarea absolvenților programului de studii la licență.

Ținând cont de scăderea continuă a numărului studenților (începând cu sfârșitul anilor 2000), Ministerul a redus gradual numărul de burse pentru specialitățile pedagogice din universități. Astfel, numărul studenților înmatriculați la specialitatea „științe ale educației” descrește lent de la 1638 studenți înmatriculați prin finanțare de la buget, cu bursă (și 2059 în bază de contract) în 2012 la 1385 studenți înmatriculați prin finanțare bugetară (și 888 prin contract) în 2016. În 2017/18, au fost înmatriculați 1829 studenți, dintre care 1040 cu bursă și 789 în bază de contract.

¹⁰ Propunere de politică publică inițiată de Ministerul Educației. Reconceptualizarea învățământului pedagogic. Octombrie 2012. URL: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ppp_invatamantul_pedagogic.pdf (accesat pe 11.11.2019).

¹¹ *Raportul Curții de conturi privind Reforma educației*, 2016. Vezi și Pataki et al., *Studiu privind măsurile...*

Numărul de absolvenți la specialitatea „științe ale educației”, în scădere față de anii precedenți, a fost în 2017/18 de 2097, dintre care 1047 bursieri (și 1050 în bază de contract)¹².

Cu toate acestea, Ministerul a declarat în iulie 2018 că în anul academic 2018/19 sistemul de învățământ va avea un deficit de 2032 cadre. În aceste locuri urmau să fie angajați absolvenți ai specialităților pedagogice (725 din universități și 147 din colegii)¹³. Amintesc că în 2017/18 au absolvit 1047 studenți înmatriculați prin finanțare bugetară (cu bursă). Și atunci, ca și înainte, au fost necesare și cadre didactice pentru predarea științelor exacte. Deficitul de cadre didactice urma a fi suplinit prin recalificarea profesorilor existenți și angajarea altora din localitățile învecinate. Este remarcabil că în 2018/19 deficitul de cadre didactice s-a mărit cu 62% față de 2016/17 (în 2016, deficitul de cadre didactice constituia 1252, iar în 2014, de 1090)¹⁴. Acest lucru arată că nu doar o parte importantă dintre absolvenții specialităților pedagogice nu se angajează în învățământ, ci și că un număr tot mai mare de cadre didactice părăsesc sistemul la diferite etape ale experienței lor de muncă. Consecința directă a acestui proces este îmbătrânirea continuă a cadrelor didactice (proportia pensionarilor din sistem a crescut de la 6,6% în 2001 la circa 20% în 2017)¹⁵.

Deficitul de cadre didactice, semnalat cu prisosință în 2018/19, scoate în vileag câteva probleme cronice ale învățământului pedagogic. O problemă constantă este că doar o parte (18,7%, în perioada 2012-2015) dintre absolvenții la ciclul I, finanțare bugetară, au fost repartizați pentru a lucra în instituții de învățământ și doar 9,2% dintre absolvenți sunt încadrați în sistemul de învățământ din republică. Acest aspect implică de altfel și cheltuieli neacoperite din partea statului.¹⁶ S-a remarcat că statul nu găsește pârgھیile necesare pentru a impune acești absolvenți să-și onoreze obligațiile asumate în contract pentru a lucra în sistemul de învățământ conform repartizării în funcție de prioritățile statului. În plus, există și neconcordanțe între actele normative (privind angajarea tinerilor specialiști după absolvirea studiilor superioare) și prevederile legale (potrivit cărora ocuparea unei funcții publice vacante se face prin concurs, promovare sau transfer)¹⁷. De altfel, doar absolvenții specialităților pedagogice sunt repartizați de Ministerul Educației (MECC) în câmpul muncii, nu și absolvenții celorlalte facultăți (economie, drept, jurnalism)¹⁸, ceea ce creează o percepție de nedreptate – și oferă motive pentru neconformare – printre studenții bursieri ai facultăților pedagogice. Chiar și facilitățile oferite tinerilor angajați nu sunt considerate suficiente pentru a atrage numărul necesar de cadre didactice tinere (acestea primesc o alocație pentru rambursarea parțială a chiriei locuinței pe durata celor trei ani, rambursarea cheltuielilor pentru combustibil pentru perioada rece a anului și, mai ales, o indemnizație unică de 30 mii lei, achitată în tranșe, pentru deținătorii unei diplome de studii

¹² Biroul Național de Statistică, *Educația în Republica Moldova. Publicație statistică*, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018.

¹³ Hotărâre de Guvern „Cu privire la pregătirea instituțiilor de învățământ pentru anul de studii 2018-2019”.

¹⁴ Curtea de Conturi din Republica Moldova, *Raportul asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și patrimoniului public. Raportul anual 2016*, Chișinău, 2016.

¹⁵ BNS, *Educația în RM, 2009-2018*.

¹⁶ Potrivit unui raport de audit al Curții de conturi din 2016, „în perioada 2012-2015, din numărul total de 14037 de absolvenți (ciclul I, cu finanțare bugetară), au fost repartizați 2631 de absolvenți (18,7%), fiind încadrați de facto în câmpul muncii doar 1293 de persoane (9,2%). Ținând cont de costul mediu de instruire a unui student (circa 22,9 mii lei anual), în cazul celor 11406 specialiști nerepartizați în câmpul muncii după absolvire, statul a suportat cheltuieli ineficiente în sumă de circa 783,6 mil.lei.” CCRM, *Raportul auditului privind performanța instrumentelor guvernamentale îndreptate la modernizarea/îmbunătățirea serviciilor în cadrul sistemului educațional*, noiembrie 2016. Vezi și HG „Hotărâre de Guvern „Cu privire la pregătirea instituțiilor de învățământ”, 2018.

¹⁷ Art. 28 și art. 29 din Legea nr. 158-XVI din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. CCRM, *Raportul anual 2016*, p. 47.

¹⁸ CCRM, *Raportul auditului*, noiembrie 2016.

superioare în pedagogie și 24 mii lei absolvenților unui colegiu pedagogic; recent suma indemnizației a fost majorată până la 46 mii și respectiv 36 mii lei, începând cu 01.01.2019¹⁹).

O altă problemă legată de învățământul pedagogic și cererea reală pe piață pentru funcții de cadre didactice în învățământ se referă la contractele de studii în facultățile pedagogice. Numărul locurilor de studii prin contract este stabilit de universități în virtutea principiului de autonomie universitară, inclusiv în plan financiar²⁰. Prețul contractului de studii este accesibil (între 5000 și 6000 lei la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”). Numărul mare de locuri la contract și prin finanțare bugetară are drept efect nedorit o selecție redusă a candidaților și, astfel, o scădere a motivației și calității lor academice. De exemplu, pentru anul academic 2017/18, UPS „I. Creangă” a înmatriculat prin finanțare bugetară (cu bursă) studenți cu medie la Bacalaureat mai mică de 6,00. Atractivitatea redusă a specialității și profesiei pedagogice face ca selecția prin concurs la facultățile pedagogice să fie aproape nulă. Un sistem de studii superioare care înmatriculează studenți în baza unei selecții reduse nu poate să nu afecteze calitatea studiilor universitare și în cele din urmă a absolvenților, inclusiv și în primul rând la specialitățile pedagogice, unde acest concurs este, se pare, dintre cele mai puțin exigente.

Salariile – un potențial stimulent

Întrebați care ar fi condițiile pentru care ar alege profesia pedagogică, elevii participanți la *Studiul privind măsurile...* au menționat în primul rând „salariul mărit” (69%) și „condițiile bune de muncă” (65%). La fel, participanții la interviurile de grup realizate în cadrul prezentului studiu în trei licee din Moldova au menționat salariul scăzut drept principalul motiv pentru care ei nu ar alege profesia pedagogică.

Salariile pedagogilor au fost, într-adevăr, printre cele mai mici față de alte categorii de angajați în sectorul public și față de salariul mediu pe economie (60% din salariul mediu pe economie în 2002 și 66% în 2008). Începând cu 2010, salariul pedagogilor a fost majorat simțitor până la 87% din salariul mediu pe economie în 2012, după care s-a stabilizat în jurul pragului de 80%.

Potrivit indicilor de venit și de consum declarați de cadrele didactice participante la unele cercetări, cele mai multe persoane din această categorie profesională nu ar dispune de mijloacele necesare pentru un trai decent. Astfel, potrivit unei cercetări făcute în 2012, 15% dintre cadrele didactice participante consideră că situația financiară a familiei nu le permite să-și asigure necesitățile vitale, iar 43% ar avea posibilitatea să-și asigure din salariu doar cheltuielile curente, nu și cele pentru haine sau bunuri scumpe²¹. La fel, potrivit studiului din 2015, 72,7% dintre respondenți nu reușesc să facă economii, peste 70% dintre respondenți cheltuiesc în mare și foarte mare măsură salariul doar pe asigurarea coșului minim de consum, 50 % dintre respondenți nu cheltuiesc (nu le ajung bani și) pentru recreere.²² Pentru a-și suplini bugetele, profesorii recurg la diverse strategii de

¹⁹ HG Nr. 802, din 29.10.2015, partea II, punctul 5 (modificat la 03.10.2018). URL: <http://lex.justice.md/md/361750/> (accesat pe 02.11.2018). Recent, anumiți funcționari au făcut declarații potrivit cărora această indemnizație unică ar urma să fie majorată până la 120 mii și respectiv 96 mii lei din 2019. Vezi comunicatul de pe pagina Ministerului Educației, Culturii și Cercetării din 02.11.2018. URL: <https://mecc.gov.md/ro/content/echipa-ministerului-educatiei-culturii-si-cercetarii-intreprins-o-vizita-de-lucru-raional> (accesat pe 05.11.2018). Această decizie nu a fost totuși formalizată până în momentul elaborării acestui studiu.

²⁰ Curtea Constituțională. Republica Moldova. Hotărîre nr. 19, din 03.06.2014. <http://lex.justice.md/md/354351/> (accesat pe 05.11.2018).

²¹ Diana Cheianu-Andrei, *Migrația cadrelor didactice din Moldova: brain gain sau brain waste?* (Chișinău: Monitor social, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiativă „Viitorul”, 2012).

²² Pataki et al., *Studiul privind măsurile...*

subzistență cum ar fi angajarea în activități formale sau informale aducătoare de venit, nu neapărat în concordanță cu competențele pedagogice²³. Migrația peste hotare și părăsirea locului de muncă din școală pentru o slujbă mai bine remunerată se înscriu în aceeași logică de supraviețuire.

În *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*, Ministerul Educației (apoi MECC) și-a propus să majoreze salariul pedagogilor până la nivelul salariului mediu pe economie pentru a spori atractivitatea profesiei de pedagog și pentru atragerea și menținerea cadrelor performante în sistem.²⁴ Totuși, acest obiectiv nu a fost realizat până în prezent. În contextul apropierei alegerilor parlamentare din februarie 2019, Ministra Educației, Culturii și Cercetării și alți fruntași ai Guvernului și ai Partidului de guvernământ au declarat intenția de a majora „substanțial” salariile bugetarilor, inclusiv ale pedagogilor, pe lângă acordarea altor stimulente. Aceste declarații trebuie totuși luate cu precauție, în context electoral.

Studiile care au cercetat relația dintre salarizarea profesorilor și calitatea activității didactice în țările occidentale au demonstrat că ridicarea salariilor cadrelor didactice nu duce cu sine în mod automat și o creștere a calității activității lor. O asemenea măsură ar contribui, în schimb, pe termen scurt și mediu, o creștere a satisfacției de muncă. Salariile mai ridicate sunt asociate cu un grad mai înalt de menținere a cadrelor didactice în instituție, mai ales când acestea sunt îndreptate spre categoriile de angajați cu un grad sporit de mobilitate, cum sunt începătorii. De asemenea, creșterea salariilor profesorilor cu experiență poate avea un beneficiu în ceea ce privește menținerea profesorilor noi, atâta timp cât această creștere nu este făcută în detrimentul salariilor pentru profesorii începători. Mai multe studii sugerează că o politică de salarizare cumpătată ar putea spori calificarea și gradul de angajament al cadrelor didactice, printr-o corelare echilibrată a remunerării și altor stimulente și avansarea în carieră cu capacitatea profesorilor de a crește performanțele studenților. În sfârșit, studiile recunosc rolul crucial al salariilor în sporirea atractivității profesiei pedagogice printre elevi și studenți²⁵.

Așa cum sugerează constatările de mai sus, o politică echilibrată de salarizare ar putea stimula dezvoltarea profesională a cadrelor didactice și menținerea lor în sistem. Dimpotrivă, o majorare generalizată a salariilor, fără o corelare cu anumite criterii de performanță, nu ar schimba radical situația calității, decât eventual prin sporirea atractivității acestei profesii (ceea ce nu e, desigur, puțin, dacă se confirmă validitatea ipotezei).

Potrivit unui studiu realizat în 2017²⁶, tinerii chestionați ar aștepta un salariu incipient de aproximativ 5.000 lei, ceea ce reprezenta 90% din quantumul salariului mediu pe economie. Această proporție ar putea constitui un reper pentru o formulă de salarizare a cadrelor didactice începătoare. Creșterea progresivă a salariului va fi corelată cu vechimea, dar și mai ales cu indicatorii de calificare a cadrului didactic și al indicilor de performanță a studiilor (nu doar notele, desigur). Un salariu decent nu ar însemna doar un stimulent pentru performanță, ci și valoarea timpului pe care un profesor l-ar putea alocă pregătirii pentru ore și dezvoltării sale intelectuale și pedagogice.

Desigur, salariul cadrelor didactice nu este singurul factor de creștere a dezvoltării profesionale și a calității studiilor, deși acesta poate fi un instrument eficient în acest sens. *Strategia „Educația – 2020” și Programul național de dezvoltare a resurselor umane din educație în Republica Moldova*

²³ Cheianu-Andrei, *Migrația cadrelor didactice...*, Pataki et al., *Studiu privind măsurile...*

²⁴ MECC, *Educația -2020. Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014-2020*. URL: <https://mecc.gov.md/ro/content/strategia-educatia-2020-evaluare-la-mijloc-de-termen>

²⁵ Hanushek & Rivkin, “Pay, Working Conditions; Masters, „Raising the Professional Status...”; Carlo et al., *Study on Policy Measures...*; Guarino, Santibañez & Daley, „Teacher Recruitment...”.

²⁶ Cercetare realizată de Magenta Consulting Inc., 2017. „Ce salariu vrea un tânăr specialist?”, 5 decembrie 2017. URL: <http://consulting.md/rom/statistici-si-publicatii/ce-salariu-vrea-un-tanar-specialist> (accesat pe 26.11.2018).

– 2016-2020 (proiect) prevăd un anumit număr de măsuri, cum ar fi sporirea calității și accesibilității cursurilor de formare continuă a cadrelor didactice de diferite nivele, instituirea unei relații de mentorat de către cadrele didactice cu experiență asupra pedagogilor începători, pentru a le ușura integrarea și a le crește calificarea. În fine, și *Strategia Educația - 2020* și *Programul național de dezvoltare* conștientizează necesitatea creșterii nivelului de satisfacție de muncă în școală a pedagogilor de toate nivelele și mai ales a nou-veniților. Satisfacția de muncă implică mai mulți parametri: confort, condiții de muncă și coeziune socială.

Concluzii și câteva recomandări

Acest studiu scoate încă o dată în evidență elementele cheie ale unui cerc vicios al performanței limitate a învățământului și a atractivității scăzute a carierei pedagogice în fața tinerilor din Republica Moldova. În viziunea acestui studiu și altor analize, acest cerc vicios este format din următoarele componente:

- 1) o corelare deficientă a locurilor de studii prin finanțare bugetară în colegii și universitățile la specialitățile pedagogice cu numărul și calificarea necesare a locurilor de muncă în sistemul de învățământ;
- 2) contradicția normativă și insuficiența pârghiilor legale de influență asupra studenților care au semnat contractul de bursă pentru a respecta angajamentul asumat de angajare în sistemul de învățământ conform prevederilor contractului;
- 3) exigența scăzută față de candidații la angajare în funcția de cadru didactic în anumite instituții de învățământ;
- 4) controlul scăzut asupra calității și accesibilității cursurilor de formare continuă pentru cadrele didactice;
- 5) atractivitatea scăzută a specialității și profesiei pedagogice în rândul tinerilor cu aptitudini pedagogice.

Odată redresate printr-o abordare strategică și cuprinzătoare, aceste provocări ar putea deveni oportunități pentru o transformare a studiilor și profesiei pedagogice într-un cerc virtuos al unui învățământ de calitate, care ar oferi în persoana profesorilor tot atâtea modele de probitate morală și excelență intelectuală. În baza constatărilor schițate în acest studiu și a recomandărilor făcute în diverse alte studii, analize și inițiative de politici consultate, propunem pentru discuție următoarele recomandări:

- 1) instituirea unui mecanism riguros de evidență a locurilor de funcție existente și necesare în instituțiile de învățământ din republică;
- 2) direcționarea unui număr de burse pentru specialitățile pedagogice (inclusiv pentru predarea științelor exacte) corelat, cu maximă precizie (probabilistic, în funcție de dinamica numărului de absolvenți pe ani), cu numărul și calificarea locurilor de muncă necesare în instituțiile de învățământ pentru anul academic următor;
- 3) înlăturarea contradicției normative și aplicarea pârghiilor legale pentru a ajuta studenții bursieri (și semnatarii ai contractului de bursă) să conștientizeze angajamentul asumat prin contract și misiunea pedagogică în fața comunității și societății;
- 4) instituirea unui mecanism de selecție riguros și corect în baza unor criterii clare de capacitate pentru aspiranții la exercitarea unei funcții didactice;
- 5) instituirea unui proces raționalizat și participativ de evaluare a serviciilor de formare continuă pentru cadrele didactice; verificarea accesibilității (inclusiv financiare) a acestor

- cursuri pentru cadrele didactice; flexibilizarea programelor și formelor de livrare a acestora; individualizarea acestor programe și conținuturi după necesitățile formabililor;
- 6) elaborarea și aplicarea unui mecanism riguros de evaluare, pentru eradicarea corupției, plagiatului, abuzurilor și pentru respectarea eticii deontologice și profesionalismului în sistemul de învățământ;
 - 7) elaborarea și aplicarea unei strategii cuprinzătoare de creștere a atractivității profesiei de pedagog în societate și mai ales în rândul tinerilor (prin campanii de imagine; proiecte de promovare pe plan național a bunelor practici și strategii de comunicare specializate pentru grupuri țintă: elevi, studenți absolvenți, tineri profesori etc.).
 - 8) implicarea și consultarea cadrelor didactice în elaborarea strategiilor de sporire a atractivității profesiei pedagogice prin actualizarea proiectelor de strategie existente (în special *Programul național de dezvoltare a resurselor umane din educație în Republica Moldova – 2016-2020*).

Până la urmă, un cadru didactic profesionist, performant și satisfăcut de munca pe care o face întrupează strategia cea mai eficientă de sporire a atractivității profesiei pedagogice.